

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

ДУДНИК О.В., АСПИРАНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМ. П. ВАСИЛЕНКА*

Определена сущность управления рисками как одного из основных направлений деятельности менеджеров. Рассмотрены основные составляющие системы управления финансовым риском

Defined the essence of risk management as an integral components of the economic activity of the enterprise. Considered are the main components of financial risk management

Постановка проблеми у загальному вигляді. В останні роки (2009-2012 рр.) за даними Державної служби статистики України більше 30% сільськогосподарських підприємств України є збитковими, ще більше мають незадовільний фінансовий стан, що підвищує фінансовий ризик їх діяльності і може призвести до банкрутства. Запобігання банкрутству і стабілізація фінансового стану сільськогосподарських підприємств вимагає формування дієвого механізму контролю фінансових ризиків в умовах нестійкої економічної ситуації. Фінансові ризики – основний вид ризику на підприємстві, оскільки ставить під сумнів ефективність його діяльності, знижує фінансові результати і фінансову стабільність підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема управління фінансовими ризиками є предметом наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. І знайшла своє відображення в роботах економістів І.А. Бланк, О.С. Гузь, Є.В. Левицької, Л.О. Лігоненко, М. Міллер, Ф. Модільяні, О. І. Ястремського та ін.

Узагальнення вивченого матеріалу свідчить, що діяльність сільськогосподарських підприємств відбувається, як кажуть «за течією», реагуючи лише на явні сильні загрози прояву фінансового ризику, в момент їх найбільшого впливу на підприємство. Це скорочує термін реагування, якість прийняття заходів щодо зменшення впливу ризиків. Тому залишається необхідність подальшого обґрунтування специфіки управління фінансовими ризиками сільськогосподарських підприємств України в сучасних умовах ринкової економіки. Одним з таких напрямів є використанням теорії « Сильних і слабких сигналів ».

Формулювання цілей статті. Мета роботи – визначення основних складових управління ризиками на сільськогосподарських

* Науковий керівник – Мазнев Г.Є., професор

підприємствах і пропозиція методики зворотного реагування залежно від ступеня інформаційного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі вивчення літературних джерел визначено, що фінансовий ризик в сільському господарстві розглядають як результат вибору власником або менеджером альтернативного фінансового рішення, спрямованого на досягнення бажаного результату в умовах невизначеності його реалізації [1], характеризується специфічними характеристиками, які визначаються особливостями галузі сільського господарства: природно-кліматичні умови; сезонний характер виробництва; подовжений операційно-фінансовий цикл; залежність від розвитку регіонального ринку, коливання цін на сільськогосподарську продукцію, що ускладнює планування грошових надходжень від реалізації, особливо на етапі посівних робіт (найбільш витратного періоду) та ін. Управління системою фінансових ризиків – основна умова економічної безпеки сільськогосподарського підприємства, яке передбачає сукупність методів з визначення, вивчення, нейтралізації ризиків та контролю за ефективністю прийнятих фінансових рішень (рис.1):

В управлінні фінансовими ризиками сільськогосподарських підприємств можна виділити наступні функції (рис.2) :

1. Інформаційна – постійне інформування управлінських суб'єктів про фінансовий стан підприємства і навколишнього середовища; про реальні і потенційні загрози.

2. Попереджувальна – використання комплексу заходів, спрямованих на попередження необґрунтованого збільшення фінансових витрат і погіршення фінансового стану сільськогосподарського підприємства.

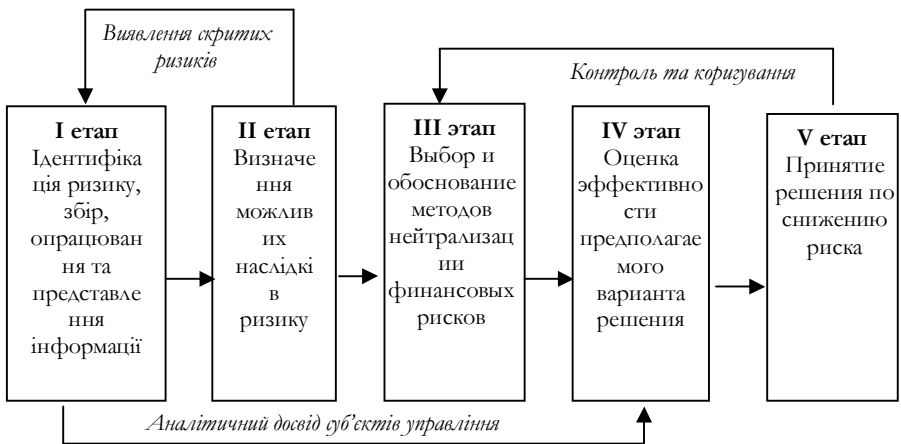

Рис. 1. Модель управління фінансовим ризиком

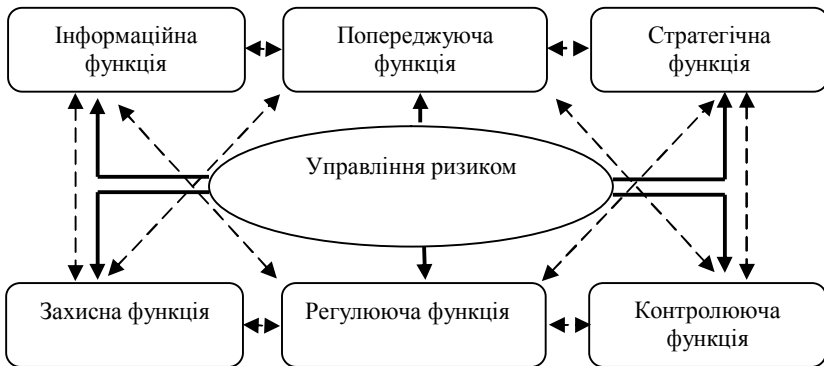

Рис. 2. Функції управління ризиками

3. Стратегічна – розробка і використання наукових основ прогнозування розвитку фінансових загроз підприємства в майбутньому періоді (методика сильних і слабких сигналів).

4. Регулююча – припускає посилення взаємозв'язку менеджменту організації виробництва сільськогосподарської продукції та фінансового управління: контроль за кількістю і доцільністю використання ресурсів підприємства.

5. Захисна – гарантування внутрішньої та зовнішньої фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства.

6. Контролююча – контроль якості прийнятих рішень про мінімізацію ризиків, вибору фінансових методів і важелів впливу в конкретній ситуації з метою захисту економічної безпеки сільськогосподарського підприємства.

Система управління фінансовими ризиками сільськогосподарських підприємств неможлива без узгодженого використання кожної функції. Їх сукупність в змозі забезпечити стабільність у системі управління фінансовими ресурсами.

Фінансові ризики залежно від сфери формування можна поділити на внутрішні і зовнішні. До внутрішніх фінансових ризиків відносяться ризики пов'язані з різними напрямками діяльності підприємства, які можуть вплинути на величину чистого грошового потоку, рівень стійкості і платоспроможності сільськогосподарського підприємства.

За результатами дослідження вибіркової сукупності сільськогосподарських підприємств Красноградського району Харківської області України (34 підприємств) методом факторного аналізу визначено, що переважаючими внутрішніми чинниками виникнення фінансових

ризиків є:

1) відсутність достатнього розміру власного капіталу і формування неоптимальної структури джерел фінансування (39% загальної кількості досліджуваних підприємств);

2) не достатня кількість власних оборотних коштів і погіршення маневреності оборотних активів (23%);

3) нерациональне розміщення залучених коштів в активах (18%);

4) неоптимальний співвідношення між оборотними засобами і основними засобами (5%);

5) неефективне ведення господарської діяльності, використання землі та активів (3%) і т.п.

Для визначення необхідної швидкості і методу реагування на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища можливим і дуже доречним є підхід «Сильних і слабких сигналів», запропонований І.Ансоффом. Він у своїх працях зазначає, що «Замість того, щоб чекати повної інформації, фірмі слід визначити, які послідовні кроки в плануванні та на практиці можуть бути зроблені при різному розвитку подій, що створюють загрози, і можливості» [2]. Володіння інформацією щодо джерела можливого впливу на підприємство, в період нестабільної ринкової економіки, вже достатньо для того, щоб розробити програму активної підготовки матеріально-технічного забезпечення та активізації резервів підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. Якщо отримана інформація про ризик є очевидною, визначеною і можливого для розрахунку розміру її впливу на сільськогосподарське підприємство, то це слід розглядати як сильний сигнал. У цьому випадку робиться все можливе для швидкого початку мінімізації впливу ризику або повного його нейтралізації. При цьому порушується ритмічна діяльність на підприємстві, відбувається активізація всіх зусиль на проблемну ділянку, що тягне зменшення уваги до першорядних питань діяльності підприємства, порушення планових показників, дублювання деяких операцій, вводиться понаднормова робота і так далі. Проте, можна уникнути кризового стану на підприємстві, якщо реагувати на слабкі (неточні сигнали) змін в середовищі підприємства. Це дозволяє провести надійний розрахунок прибутку і надходження готівки.

Маючи слабкі (неточні) сигнали про наближення якої-небудь зміни середовищі - слабкі сигнали - за допомогою експертних методів прогнозування можна підготувати сільськогосподарське підприємство до того моменту, коли сигнали зі стану слабких перейдуть в сильні і потрібно вживати заходів для нейтралізації негативного впливу. Основна перевага: чим краще підготовлене підприємство до моменту початку дії

негативного чинника, тим менше часу потрібно для його нейтралізації.

У теперішній час система внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств передбачає використання наступних основних методів [3]:

1. Уникнення ризику. Метод полягає в розробці таких заходів внутрішнього характеру, які повністю виключають конкретний вид фінансового ризику. В умовах ринкової економіки, яка передбачає розвиток конкуренції, даний метод, на нашу думку, негативно позначиться на кінцевих результатах діяльності підприємства, так як ринкова економіка передбачає постійний розвиток підприємства, нескінченний пошук конкурентних переваг.

2. Лімітування концентрації ризику. Механізм лімітування концентрації фінансових ризиків використовується зазвичай для тих видів, які виходять за межі допустимого рівня, тобто для фінансових операцій, які здійснюються в зоні критичного чи катастрофічного ризику.

3. Механізм диверсифікації ризику використовується, насамперед, для нейтралізації негативних фінансових наслідків несистематично (специфічних) видів ризиків. Принцип дії механізму диверсифікації заснований на поділі ризиків. Вчені відзначають, що в сільському господарстві обмежена можливість знизити рівень ризику за рахунок диверсифікації основного виробництва. Оскільки «через суттєву залежність сільського господарства від погодних умов їх негативний вплив позначається, як правило, одночасно на всіх сільськогосподарських культурах, хоча ступінь такого впливу може бути різним. Зменшення врожаю одночасно всіх культур - різко зменшує доходи підприємства або призводить до збитків у несприятливі роки» [4]. Але все ж, і в цьому випадку, можливим стає висівання різноманітних культур з метою уникнення ризику втрати всієї продукції; використання іригаційної системи, як захисту від посухи; вирощування рослин у закритому ґрунті, системне використання добрив і засобів захисту рослин і тварин.

4. Механізм трансферту (мінімізації) фінансових ризиків передбачає їх передачу партнерам під час окремих фінансових операцій. Цей механізм нейтралізації фінансових ризиків, на нашу думку є найбільш ефективним і надійним, тому що він значно зменшує кількість часу на ліквідацію ризику, що є дуже цінним чинником в умовах постійної зміни зовнішнього середовища і чутливого реагування фінансового стану підприємства на фактори внутрішнього середовища.

5. Механізм самострахування фінансових ризиків заснований на резервуванні підприємством частини фінансових ресурсів, що дозволяє подолати негативні фінансові наслідки від тих фінансових операцій, де

дані ризику не пов'язані з діями контрагентів.

6. Серед інших методів внутрішньої нейтралізації фінансових ризиків, які використовуються підприємством, можуть бути: забезпечення вимоги контрагента з фінансової операції додаткового рівня премії за ризик, отримання від контрагентів певних гарантій, забезпечення компенсації можливих фінансових втрат від ризиків за рахунок системи штрафних санкцій

Висновки. Отже, що б вижити в конкурентному ринковому середовищі, підприємству необхідно приймати сміливі, обґрунтовані ризикові рішення, спрямовані на підвищення конкурентних переваг. При цьому неминуче підвищується рівень економічного і фінансового ризику. У таких умовах сільськогосподарські підприємства повинні регулярно проводити збір та обробку релевантної інформації, визначати і оцінювати можливе джерело ризику внутрішнього і зовнішнього середовища, ефективно управляти ними з метою зменшення його негативного впливу на фінансовий стан підприємство. На будь-якому рівні обізнаності можна вжити заходів реагування на приховане явище, що поступово підготує сільськогосподарське підприємство до дій в умовах небезпеки, що загрожує. Перевага завчасному реакції полягає в тому, що дозволяє вжити своєчасних кроки до усунення небезпеки, чого не трапиться, якщо підприємство буде очікувати остаточного розвитку подій. Якщо, незважаючи на всі попереджувальні заходи, сільськогосподарське підприємство відчуває наближення швидко наростаючої небезпеки, варто задуматися про фінансування програми з підготовки керівництва до дій в умовах кризової ситуації. Результатом буде скорочення часу реакції і відпрацювання запланованої реакції в кризовій ситуації.

Література.

1. Фінансове забезпечення розвитку підприємства: монографія / І.О. Бланк, Л.О. Лігоненко, М.М. Гуляєва та ін; за ред. І. О. Бланк. - К.: Київ. нац. торг. - екон ун -т, 2011. - 344с. - С.267.

2. Igor H. Ansoff. Strategic Management. 1979. Ігор Ансофф . Стратегічне управління. М.: 1989. [Електронний ресурс] // Центр гуманітарних технологій. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/4155>.

3. Вішнівська Б. Методи мінімізації фінансових ризиків /Б. Вішнівська // Економіст. - 2007. - № 6 - С. 58-59.

4. Гудзь О.Є. Ризики в системі управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств / О.Є. Гудзь // Агроінком. - 2007 р. - № 5. - С. 92 – 95.